

Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право
УДК 349.42

Латишева Вікторія Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського*

Латышева Виктория Владимировна

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры отраслевых юридических наук
Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского*

Latysheva Viktoriia

*Candidate of Juridical Sciences (PhD),
Associate Professor at the Department of Law Sciences
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
ORCID: 0000-0002-2388-8829*

Митник Алєся Анатоліївна

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського*

Мытник Алєся Анатолиевна

*кандидат наук по государственному управлению, доцент,
доцент кафедры отраслевых юридических наук
Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского*

Mytnyk Aliesia

*Candidate of Sciences in Public Administration (PhD),
Associate Professor of the Department of Law Sciences
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
ORCID: 0000-0002-4322-2354*

**СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ВИРОБНИЧІ КООПЕРАТИВИ ЯК
СУБ'ЄКТИ АГРАРНИХ ПРАВОВІДНОСИН
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ПРОИЗВОДСТВЕННЫЙ
КООПЕРАТИВ КАК СУБЪЕКТ АГРАРНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ
AGRICULTURAL PRODUCTION COOPERATIVES AS A SUBJECTS OF
AGRARIAN LEGAL RELATIONS**

Анотація. У статті розглянуто актуальність, значення, проблеми і шляхи удосконалення правового регулювання сільськогосподарських виробничих кооперативів. Визначено, що рентабельність господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників можлива за умови, коли їх діяльність буде базуватися на концепції сталого розвитку.

Проаналізовано поняття сільськогосподарських виробничих кооперативів та особливості членства в ньому. Проведено порівняння «сільськогосподарського виробничого кооперативу» та «сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу». Наголошено на окремих проблемах розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні.

Розглянуто роль і значення сільськогосподарського виробничого кооперативу на розвиток соціальної, економічної та екологічної сфер.

Проаналізовано зарубіжний досвід розвитку кооперації, зокрема, на прикладі Республіки Німеччина та Республіки Польща. Встановлено, що метою діяльності сільськогосподарських кооперативів є адаптація сільськогосподарської продукції до ринкових умов; концентрація пропозицій та організація продажу на ринку сільськогосподарської продукції, виробленої фермерами; покращення ефективності господарювання ферм, а також якості виробленої ними продукції; панування виробництва з урахуванням кількості та якості; охорона навколишнього природного середовища шляхом застосування відповідних технологій виробництва.

Визначено, що розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні сприятиме створенню нових робочих місць у сільській місцевості,

зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва.

Доведено, що у сучасних умовах розвитку агропромислового комплексу важливого значення у ефективному веденні господарства набувають впровадження інноваційних технологій. Визначено, що розвитку агроінноваційної сфери в Україні сприятиме об'єднання агровиробників у сільськогосподарські виробничі кооперативи.

Ключові слова: *сільськогосподарський виробничий кооператив, сталий розвиток, агровиробники.*

Анотація. *В статье рассмотрены актуальность, значение, проблемы и пути совершенствования правового регулирования сельскохозяйственных производственных кооперативов. Определено, что рентабельность хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей возможна при условии, что их деятельность будет базироваться на концепции устойчивого развития.*

Проанализированы понятия сельскохозяйственных производственных кооперативов и особенности членства в нем. Проведено сравнение «сельскохозяйственного производственного кооператива» и «сельскохозяйственного обслуживающего кооператива». Сделано акцент на отдельных проблемах развития сельскохозяйственной кооперации в Украине.

Рассмотрены роль и значение сельскохозяйственного производственного кооператива на развитие социальной, экономической и экологической сфер.

Проанализирован зарубежный опыт развития кооперации, в частности, на примере Республики Германия и Республики Польша. Установлено, что целью деятельности сельскохозяйственных кооперативов является адаптация сельскохозяйственной продукции в рыночных условиях; концентрация предложений и организация продажи на

рынке сельскохозяйственной продукции, произведенной фермерами; повышения эффективности хозяйствования ферм, а также качества производимой ими продукции; господство производства с учетом количества и качества; охрана окружающей среды путем применения соответствующих технологий производства.

Определено, что развитие сельскохозяйственной кооперации в Украине будет способствовать созданию новых рабочих мест в сельской местности, росту производительности труда, улучшению качества работы, повышению эффективности общественного производства.

Доказано, что в современных условиях развития агропромышленного комплекса важное значение в эффективном ведении хозяйства приобретают внедрения инновационных технологий. Определено, что развитию агроинновационной сферы в Украине будет способствовать объединение агропроизводителей в сельскохозяйственные производственные кооперативы.

Ключевые слова: *сельскохозяйственный производственный кооператив, устойчивое развитие, агропроизводители.*

Summary. *The article presents the relevance, importance, problems and ways to improve the legal regulation of agricultural production cooperatives. It has been determined that the profitability of agricultural commodity producers' economic activities is possible if their activities will be based on the principles of sustainable development.*

The concepts of agricultural production cooperatives and the membership characteristics have been analysed. A comparison of «agricultural production cooperative» and «agricultural service cooperative» has been made. The problems of development of agricultural cooperation in Ukraine have been emphasized.

The role and the agricultural production cooperative importance for the development of the social, economic and environmental spheres has been

examined.

Foreign experience in the development of cooperation has been analysed, in particular in the Republic of Germany and the Republic of Poland. It has been established that the purpose of agricultural cooperatives is to adapt agricultural products to market conditions; concentrating and marketing agricultural products produced by farmers; improving farm management and the quality of farm products; domination of production by quantity with quality; environmental protection through appropriate production technologies.

It has been determined that the development of agricultural cooperation in Ukraine will help to create new jobs in rural areas, increase productivity, improve the quality of work and increase the efficiency of public production.

It has been proved that in modern conditions of development of agroindustrial complex the introduction of innovative technologies are becoming very important in the effective management of the economy. It has been determined that the development the agro-innovation sector in Ukraine will be facilitated by the association of agro-producers in agricultural production cooperatives.

Key words: *agricultural production cooperatives, sustainable development, agro-producers.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі проведення аграрної та земельної реформ важливо враховувати інтереси малих сільськогосподарських виробників. Оскільки, зараз особливо гостро стоїть проблема рентабельності ведення господарства власниками колишніх паїв та домогосподарств. У свою чергу, у селі залишається брак робочих місць, занепад соціальної сфери та спостерігається латифундистський шлях розвитку сільського господарства. Отже, актуальності набувають механізми забезпечення сталого розвитку сільських територій, які сприятимуть рентабельності малих форм господарювання, сприятимуть збільшенню

робочих місць у селі та забезпечуватимуть продовольчу безпеку держави.

Виходячи з цього, перед наукою аграрного права постає завдання розроблення правових механізмів практичної реалізації прав агровиробників. Зокрема, на сучасному етапі розвитку аграрних відносин потребує перегляду організаційно-правова форма сільськогосподарського виробничого кооперативу.

Метою статті є дослідження правового регулювання створення і функціонування сільськогосподарського виробничого кооперативу та визначення перспектив його діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми правового статусу сільськогосподарських виробничих кооперативів у своїх наукових працях досліджували В. І. Семчик [1], В. Ю. Уркевич [2], Я. З. Гаєцька-Колотило [3], О. В. Гафурова [4], А. Л. Місінкевич [5] та інші. Хочемо звернути увагу на думку академіка Віталія Івановича Семчика висловлену ще у 2003 році, яка охарактеризувала «долю» сільськогосподарських виробничих кооперативів ще на 17 років тому: «Закон «Про сільськогосподарську кооперацію» зустріли неоднозначно. Спеціалісти-аграрники, науковці, економісти і політики сприйняли лише сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Від виробничих кооперативів відмовлялися, як раніше від колгоспів. У виробничих кооперативах бачили повторення колишніх колгоспів» [1]. Таким чином, проведене дослідження буде направлене на визначення перспективи подальшого розвитку сільськогосподарського виробничого кооперативу як організаційно-правової форми.

Виклад основного матеріалу. Сільськогосподарський виробничий кооператив — сільськогосподарський кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб, які є виробниками сільськогосподарської продукції, для провадження спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку [6].

Варто зазначити, що сільськогосподарський виробничий кооператив, з одного боку, є видом виробничого кооперативу, з іншого — сільськогосподарського кооперативу, оскільки має характерну для них особливість: об'єднує агровиробників — фізичних осіб.

Визначення виробничого кооперативу наведено в Цивільному та Господарському кодексах України, а також в Законі України «Про кооперацію».

Цивільним кодексом України в залежності від мети діяльності (одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками) господарські товариства та виробничі кооперативи об'єднанні в єдину категорію підприємницьких товариств. При цьому виробничий кооператив визначається як добровільне об'єднання громадян на засадах членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, яка базується на їхній особистій трудовій участі та об'єднанні його членами майнових пайових внесків. У частині 1 статті 163 Цивільного кодексу України визначено, що статутом кооперативу та законом може бути передбачено участь у діяльності виробничого кооперативу на засадах членства також інших осіб [7].

Варто зазначити, що частиною 5 статті 63 Господарського кодексу України кооперативні підприємства розглядаються як корпоративні підприємства [8].

Проте, у статті 2 Закону України «Про кооперацію» міститься найбільш загальне поняття виробничого кооперативу: «це кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку» [9].

У свою чергу, Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» [6] визначає сільськогосподарський кооператив, як юридичну особу, утворену фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками

сільськогосподарської продукції, що добровільно об'єдналися на основі членства для провадження спільної господарської та іншої діяльності, пов'язаної з виробництвом, переробкою, зберіганням, збутом, продажем продукції рослинництва, тваринництва, лісівництва чи рибництва, постачанням засобів виробництва і матеріально-технічних ресурсів членам цього кооперативу, наданням їм послуг з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про сільськогосподарський перепис» [10] під виробниками сільськогосподарської продукції слід розуміти юридичні особи всіх організаційно-правових форм господарювання та їх відокремлені підрозділи, фізичні особи (фізичні особи-підприємці, домогосподарства), які займаються сільськогосподарською діяльністю, передбаченою класифікацією видів економічної діяльності, мають у володінні, користуванні або розпорядженні землі сільськогосподарського призначення чи сільськогосподарських тварин.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження приписів законодавства, ми встановили, що членство у сільськогосподарських виробничих кооперативах, має обмежувальний характер, на відміну від сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу — членами та засновниками якого можуть бути як фізичні так і юридичні особи виробники сільськогосподарської продукції. Нажаль, таке обмеження, насправді, є однією з причин стримування розвитку сільськогосподарських кооперативів.

Професор В. Ю. Уркевич, досліджуючи особливості правового становища сільськогосподарських кооперативів, зауважив: «якщо така фізична особа на момент заснування сільськогосподарського кооперативу (чи вступу до нього на умовах членства) вже самостійно виробляє сільськогосподарську продукцію, то сенс її участі у такому виробничому кооперативі втрачається». На його думку, потребує уточнення у визначенні поняття «сільськогосподарський кооператив», закріпленому в Законі

України «Про сільськогосподарську кооперацію», те, що члени сільськогосподарських виробничих кооперативів не повинні належати до числа виробників сільськогосподарської продукції [2].

Неоднозначне ставлення до сільськогосподарських виробничих кооперативів, при дослідженні нормативно-правової бази, вказувала К. Я. Кучерява [11]. Вона наголошувала, що за своєю природою виробничі кооперативи не відповідають повною мірою базовим принципам кооперації, тож, у науковому колі поширена думка, згідно з якою виробничі кооперативи є псевдокооперативами [11, с. 63].

Скорочення чисельності сільськогосподарських виробничих кооперативів, вчена пояснює сукупністю ендогенних та екзогенних чинників. Серед ендогенних чинників у першу чергу – недосконалість внутрішнього економічного механізму господарювання, а саме недотримання принципу участі членів кооперативу в його економічній діяльності на засадах автономії та господарської незалежності. Наступний чинник – обов’язкова трудова участь членів кооперативу. З одного боку, це породжує необґрунтовану економічною доцільністю чисельність робочої сили. З іншого – неможливість використовувати найману працю, що передбачено кооперативними принципами, закріпленими в законодавстві.

Зменшення кількості виробничих кооперативів, вказує К. Я. Кучерява, зумовлено і певною конфліктністю самої моделі виробничого кооперативу. Засновники такого кооперативу є одночасно його власниками та найманими працівниками. Тож, виплати за загальними результатами діяльності кооперативу в кінці року не створюють постійного стимулу для кожного члена кооперативу працювати ефективно. Водночас під час розподілу прибутку в сільськогосподарського виробничого кооперативу особисті інтереси працівників переважають над інтересами розвитку підприємства [11, с. 63-66].

Таким чином, погоджуючись з висновками вчених, ми встановили, що

обмеження у членстві сільськогосподарського виробничого кооперативу не відповідає реаліям сьогодення. Оскільки, у сучасних умовах, фізичні особи — підприємці, які є виробниками сільськогосподарської продукції, у своїй більшості являють собою домогосподарства, об'єднання яких у сільськогосподарський виробничий кооператив є не рентабельним.

Також, маємо зауважити, що особливості господарської діяльності сільськогосподарського виробничого кооперативу закріплені в законодавстві, також не сприяють їх становленню та розвитку. Зокрема, статтею 13 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» закріплено, що сільськогосподарські виробничі кооперативи провадять господарську діяльність, основною метою якої є отримання прибутку, та реалізують свою продукцію за цінами, що встановлюються самостійно на договірних засадах з покупцем, і є суб'єктами підприємницької діяльності [6]. На нашу думку, сучасна організаційно-правова форма господарювання сільськогосподарського виробничого кооперативу закріплена в законодавстві не відповідає сучасним потребам агропромислового комплексу України вектором є якого визначено сталий розвиток сільськогосподарського виробництва.

Сталий розвиток сільськогосподарських виробничих кооперативів можна забезпечити за умови, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання відбуваються у межах визначених спроможністю екологічних систем до відновлення. Концептуальні засади сталого розвитку передбачають екологізацію сільського господарства, запровадження певної системи принципів підходів до організації господарської діяльності. На нашу думку, сільськогосподарські виробничі кооперативи доцільно створювати у сфері альтернативних форм сільськогосподарського виробництва, тобто селяни, особисті селянські господарства та сімейні фермерські господарства, можуть об'єднуватися для ведення органічного сільського господарства. Така діяльність сприятиме сталому розвитку

сільських територій та продовольчій безпеці держави.

Зазначимо, що усі важливі індустріальні країни сьогодні мають розвинуту систему кооперативів, серед них, зокрема, США, Великобританія та Швейцарія. У Німеччині на кінець 2015 року нараховувалося разом біля 7.800 кооперативів з більше ніж 20,4 мільйонами власників часток в кооперативі [12, с. 33]. Таким чином, для розвитку кооперації в Україні варто враховувати зарубіжний досвід.

Розглядаючи правове регулювання виробничих кооперативів у Німеччині, варто зазначити, що вони представляють собою особливу форму. Ці аграрні кооперативні товариства є виробничими кооперативами відповідно до положення § 1 абзацу 1 цифри 4 GenG (Закон про кооперативні товариства). В якості одного з видів кооперативів їм властиві певна специфіка підприємницького устрою, бо в них існує ідентичність підприємців та найманих робітників та не відбувається перенесення окремих господарчих функцій на засновані з цією метою підприємства, а існує повна інтеграція господарств членів кооперативу до цього підприємства. «Принцип ідентичності» існує в такому вигляді, що члени кооперативу одночасно є підприємцями та співробітниками – роботодавцями та найманими працівниками. Ця ознака є загально визнаною [12, с. 38-39].

Враховуючи досвід зарубіжних країн — варто звернути увагу на роботу вченої А. Л. Місінкевич [5], яку присвячено дослідженню становлення та регламентації функціонування інституту сільськогосподарської кооперації у Республіці Польща. Відповідно до поняття сільськогосподарського кооперативу має доволі вузьке значення, визначає його самобутність, мету та призначення в сільському господарстві. Під поняттям кооперативу в Польщі розуміється «групи сільськогосподарських виробників», які є організаціями, утвореними сільськогосподарськими виробниками, метою діяльності яких є адаптація

сільськогосподарської продукції до ринкових умов; концентрація пропозицій та організація продажу на ринку сільськогосподарської продукції, виробленої фермерами; покращення ефективності господарювання ферм, а також якості виробленої ними продукції; панування виробництва з урахуванням кількості та якості; охорона навколишнього природного середовища шляхом застосування відповідних технологій виробництва. Разом з цим законодавство Польщі не визначає особливої правової форми для таких груп виробників. Таким чином, такі об'єднання можуть мати як неформальний характер або ж зареєстровану форму економічного або соціального підприємства відповідно до польського законодавства [5, с. 203].

Враховуючи зарубіжний досвід розвитку сільськогосподарських виробничих кооперативів маємо зауважити, що організаційно-правова форма підприємництва має, у першу чергу, сприяти досягненню мети його діяльності, тобто, у випадку сільськогосподарського виробничого кооперативу — це має бути отримання прибутку. На думку Я. З. Гаєцької-Колотило, організаційно-правова форма підприємництва — це «передбачений законом спосіб внутрішньої організації корпоративних відносин (майнових, організаційно-управлінських та інших), а також певною мірою зовнішнього прояву зв'язків» [3, с. 8].

Ми вважаємо, що члени сільськогосподарського виробничого кооперативу мають бути виробниками, у першу чергу, якісної продукції реалізація якої приносить прибуток. При цьому, за членами такого кооперативу має зберігатися його «ідентичність» у процесі виробництва. Таким чином, внутрішня організація корпоративних відносин буде регулюватися локальними актами, а діяльність сільськогосподарського виробничого кооперативу матиме більшу самостійність та ефективно реагуватиме на ринкові умови. Крім того, ми вважаємо за доцільне поєднувати виробництво у декількох галузях сільського господарства

(рослинництво, тваринництво, аквакультуру, бджільництво). Недоліком такої внутрішньої організації може бути певна нестабільність, внаслідок взаємозалежності між членами кооперативу, оскільки неналежне виконання своїх обов'язків або вихід із кооперативу одного з членів — може потягти за собою збій у виробництві. Проте, забезпечити стабільність у роботі сільськогосподарського виробничого кооперативу має державна підтримка, особливо за умови органічного сільськогосподарського виробництва.

Крім того, маємо наголосити на перспективі здійснення органічного господарювання яке буде сприяти сталому розвитку ведення господарства, зокрема: 1) забезпечить зниження руйнівного впливу інтенсивного землеробства; 2) застосування органічного типу ведення господарства гарантує робочі місця у селі; 3) забезпечить виготовлення якісної органічної продукції, яка користується попитом і приносить прибуток тощо.

Про доцільність на законодавчому рівні передбачити заходи державної фінансової підтримки вказаної діяльності в Україні та забезпечити виробникам такої продукції (особливо фермерським та особистим селянським господарствам) пріоритетний доступ до неї — вказували у своєму дослідженні О. В. Гафурова та С. І. Марченко [4].

Зауважимо, що у сучасних умовах розвитку агропромислового комплексу важливого значення у ефективному веденні господарства набувають впровадження інноваційних технологій. Вчені розглядають перспективну форму інтеграції та кооперації розвитку АПК — кластери. В аграрно-правових джерелах вживається поняття агроінноваційний кластер, під яким розуміється концентрація та об'єднання агропромислових та інших підприємств різних форм власності з метою формування на певній території замкненої повної системи розроблення, виробництва, перероблення та реалізації агропромислової інноваційної продукції, технології або послуг із метою одержання й розповсюдження конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції та сприяння розвитку соціальної сфери села

[12]. Таким чином, на нашу думку, державна підтримка органічного виробництва, в першу чергу, має бути направлена на впровадження інноваційних технологій у аграрне виробництво.

Висновки. Сталий розвиток сільського господарства можливий за умови збільшення суб'єктів аграрний правовідносин — операторів органічної продукції. Тому, в процесі проведення аграрної реформи постає необхідність перегляду організаційно-правових форм та адаптації їх до потреб ринку. Таким чином, ми пропонуємо доповнити перелік суб'єктів сільськогосподарської кооперації, передбачених статтею 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», увівши поняття «сільськогосподарський виробничий кооператив — оператор органічної продукції», під яким слід розуміти сільськогосподарський виробничий кооператив, який здійснює органічне виробництво із залученням інноваційних технологій.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі можуть бути наукові розвідки щодо вдосконалення нормативно-правової бази у сфері державної підтримки органічного виробництва та розробці нових форм і методів упровадження інновацій в аграрну сферу.

Література

1. Семчик В. І. Кооперація – шлях відродження села // *Голос України*. 2003. № 72 (3072). С. 18-19.
2. Уркевич В. Ю. Про особливості правового становища сільськогосподарських кооперативів // *Право та інновації*. 2015. № 4 (12). С. 25-30.
3. Гаєцька-Колотило Я. 3. Організаційно-правові форми сільськогосподарської кооперації в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 // *НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького*. Київ, 2003. 22 с.

4. Гафурова О. В., Марченко С. І. Правове регулювання підтримки органічного сільськогосподарського виробництва за законодавством України та ЄС // *Право. Людина. Довкілля*. 2019. № 4. С. 29-35. URL: <https://doi.org/10.31548/law2019.04.004>
5. Місінкевич А. Л. Удосконалення правового регулювання функціонування сільськогосподарських кооперативів в Україні з урахуванням досвіду Республіки Польща // *Університетські наукові записки*. 2018. № 67-68. С. 200-209.
6. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 № 469/97-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 39. Ст. 261.
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. // *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
8. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
9. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV // *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 5. Ст. 35.
10. Про сільськогосподарський перепис: Закон України від 23.09.2008 № 575-VI // *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 9. Ст. 115.
11. Кучерява К. Я. Державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України: дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 // *Нац. Акад. держ. упр. при Президентові України*. Харків, 2017. 227 с.
12. Роман Корінець, Др. Марсель Гердс. Звіт з аграрної політики APD/APB/05/2016 «Розвиток кооперації в Україні та Німеччині – аграрно-політичні пропозиції для України». URL: https://www.apd-ukraine.de/images/APD_APR_05-2016_Genossenschaften_ukr.pdf
13. Сидоров Я. Державна політика розвитку кластерів як складова частина формування інноваційної моделі сільського господарства: аграрно-правовий погляд // *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 115-120.

References

1. Semchyk V. I. (2003) Kooperatsiya – shlyakh vidrozhennya sela // Holos Ukrayiny. 2003. № 72. PP. 18-19.
2. Urkevych V. Y. (2015) On the peculiarities of the legal status of agricultural cooperatives // Law and Innovation, 4 (12). PP. 25-30.
3. Hayets'ka-Kolotylo Y. Z. Orhanizatsiyno-pravovi formy sil's'kohospodars'koyi kooperatsiyi v Ukrayini: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.06 // NAN Ukrayiny. In-t derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho. Kyyiv, 2003. 22 s.
4. Hafurova O. V., Marchenko S. I. (2019) Pravove rehulyuvannya pidtrymky orhanichnoho sil's'kohospodars'koho vyrobnytstva za zakonodavstvom Ukrayiny ta YES // Law. Human. Environmen. № 4. PP. 29-35. URL: <https://doi.org/10.31548/law2019.04.004>.
5. Misinkevych A. L. (2018) Improvement of legal regulation of functioning of agricultural cooperatives in Ukraine taking into account the experience of the Republic of Poland // University scientific notes, 67-68. PP. 200-209.
6. Zakon Ukrainy Pro silskohospodarsku kooperatsiyu vid 17.07.1997 № 469/97-VR. [Law of Ukraine About agricultural cooperation from July 17 1997, № 469/97-VR] (1997) // Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy. - Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 39.
7. Zakon Ukrainy: Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV. [Law of Ukraine: Civil Code of Ukraine from January 16 2003 № 435-IV]. (2003) // Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 40.
8. Zakon Ukrainy: Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 436-IV. [Law of Ukraine: [Commercial Code of Ukraine from January 16 2003 № 436-IV]. (2003) // Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 18.
9. Zakon Ukrainy Pro kooperatsiyu vid 10.07.2003 № 1087-VR. [Law of

- Ukraine About cooperation from July 10 2003, № 1078-VR] (2004) // Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 5.
10. Zakon Ukrainy Pro silskohospodarskui perepys vid 23.09.2008 № 575-VI. [Law of Ukraine about Agricultural Census from September 23 2008 №575-VI]. (2008) // Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 9.
11. Kucheriava K. Y. (2017) State regulation of development of cooperation in the agrarian sector of the economy of Ukraine // Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv.
12. Korinets Roman, Doc. Marsel Herds Agrarian Policy Report APD/APB/05/2016 "Development of cooperation in Ukraine and Germany - agrarian and political proposals for Ukraine". URL: https://www.apd-ukraine.de/images/APD_APR_05-2016_Genossenschaften_ukr.pdf
13. Sydorov Y. (2017) State policy of cluster development as an integral part of formation of innovative model of agriculture: agrarian-legal view // Entrepreneurship, economy and law, 2. PP. 115-120.